

Připomínky veřejné ochránkyně práv

k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky)

(č. j. MV-65954-2/LG-2019)

OBECNÉ PŘIPOMÍNKY

Navrhované vypuštění § 35 upravujícího možnost nabytí státního občanství mladými lidmi, kteří dlouhodobě pobývají na území České republiky, jakož i rozšíření podkladů potřebných k posouzení žádosti o udělení státního občanství bude znamenat vyšší nároky na Ministerstvo vnitra. U § 35 půjde fakticky o přesun agendy z krajských úřadů na Ministerstvo vnitra.

V prvních letech po nabytí účinnosti nového zákona o státním občanství bylo značné překračování lhůty předmětem četných stížností. Obávám se opakování této nepříznivé situace. Bude Ministerstvo vnitra po schválení této novely schopno rozhodovat o žádostech v zákonem stanovené lhůtě? V důvodové zprávě by proto bylo třeba zabývat se i dopadem navrhovaných změn na Ministerstvo vnitra.

Tato připomínka je zásadní.

KONKRÉTNÍ PŘIPOMÍNKY

1. K bodům 47 až 49 (§ 31)

Celé ustanovení § 31 mělo v původním vládním návrhu zákona, předloženém k projednání Poslanecké sněmovně, jiné znění. Návrh zákona doznal značných změn v průběhu projednávání v Parlamentu České republiky. Výklad stávajícího § 31 je proto obtížný.

Aplikační zmatky vyvolává zejména skutečnost, že vedle československého státního občanství a zároveň s ním existovalo po dobu existence československé federace tzv. republikové občanství, tj. české nebo slovenské. Je třeba odlišit tři rozdílné situace a upravit je v zákoně samostatně.

- (1) Je legitimní umožnit získat státní občanství České republiky zjednodušeným způsobem – prohlášením – těm osobám, které pozbyly československé státní občanství před vznikem československé federace, a k 1. lednu 1969 by se staly českými státními občany, za předpokladu, že se do zániku československé federace nestaly slovenskými státními občany (a současně opět československými státními občany). Je však neopodstatněné vylučovat tuto kategorii osob z této možnosti jen proto, že se slovenskými státními občany staly až po zániku československé federace. Pokud by totiž nabyly v této době kterékoliv jiné státní občanství, kromě slovenského, nabýt české státní občanství prohlášením by jim bylo umožněno. Nejde tu o Ministerstvem vnitra deklarované stejné podmínky pro slovenské státní občany, ale naopak o jejich neopodstatněné znevýhodnění.

- (2) Je legitimní umožnit získat státní občanství České republiky zjednodušeným způsobem – prohlášením – těm osobám, které pozbyly české občanství (a do zániku československé federace současně československé státní občanství) přede dnem nabytí zákona č. 186/2013 Sb., pokud se do zániku československé federace nestaly slovenskými občany (a současně opět československými státními občany). V době federace totiž platila zásada: buď české anebo slovenské občanství, být současně českým i slovenským občanem nebylo možné. Je však neopodstatněné vylučovat z možnosti nabýt české státní občanství tímto zjednodušeným způsobem bývalé české občany, kteří se stali slovenskými státními občany až po zániku federace. Opět by tu šlo o znevýhodnění slovenských občanů oproti občanům jiných států, aniž je pro takové nerovné zacházení racionální důvod. Neopodstatněnost znevýhodnění vynikne, uvědomíme-li si, že dosavadní i nově navrhované znění § 31 může dopadat i na bývalé české státní občany narozené již po zániku federace.
- (3) Domnívám se, že legitimní je umožnit získat státní občanství České republiky zjednodušeným způsobem – prohlášením – bývalým československým státním občanům, kteří se ke dni 1. ledna 1969 stali (nebo by se k tomuto dni stali) slovenskými občany, pokud měli před odchodem do zahraničí poslední trvalý pobyt v České republice, za předpokladu, že do zániku československé federace znovu nenabyli slovenské (a současně československé) státní občanství, anebo nepožádali o vydání dokladů prokazujících slovenské (a současně československé státní občanství).

Podle stávajícího výkladu Ministerstva vnitra umožňuje § 31 odst. 2 zákona o státním občanství nabýt státní občanství těm fyzickým osobám, které v minulosti pozbyly československé státní občanství a zároveň slovenské státní občanství. Tento výklad tak neumožňuje nabýt české státní občanství prohlášením bývalým československým státním občanům, kteří odešli do ciziny před zánikem Československa z území České republiky, československé státní občanství se zánikem Československa ztratili a zůstali pouze slovenskými státními občany.

Již dříve jsem upozorňovala Ministerstvo vnitra na případy bývalých československých státních občanů, kteří odešli před rokem 1990 do ciziny z České republiky, mají faktický bližší vztah k České republice než ke Slovensku a po dlouhých letech strávených v cizině se do Česka na důchod vrací. Setkala jsem se s případy, kdy se potenciální prohlášovatelé nakonec spokojili s tím, že jako slovenští státní občané mají v České republice prakticky stejná oprávnění jako čeští státní občané. Z přístupu České republiky v nich ale zůstala hořkost.

Okruh osob, které podle ministerského výkladu mohou využít § 31 odst. 2 zákona o státním občanství, je poměrně omezený a vztahuje se zejména na osoby, které pozbyly československé státní občanství naturalizací v USA. Po roce 1968 odešlo ale mnoho československých státních občanů např. do Austrálie nebo do Kanady. Udělením občanství těchto států československé státní občanství neztratili, neboť tyto státy k naturalizaci nevyžadovaly propuštění z dosavadního státního svazku. Nutno přihlídnout k tomu, že v těchto vzdálenějších zemích byla informovanost o poměrně komplikovaném určení českého nebo slovenského státního občanství nižší. Pokud tyto slovenští občané žili v České socialistické republice nebo České republice a odešli odtud před zánikem Československa

do ciziny, mělo by jim být umožněno nabytí státní občanství České republiky zjednodušeným způsobem.

Tato připomínka je zásadní.

2. K bodu 55 (§ 35)

Ministerstvo vnitra navrhuje vypustit ustanovení upravující zjednodušené nabytí státního občanství prohlášením tzv. migranty druhé generace. Evropská úmluva o státním občanství [čl. 6 odst. 4 písm. f) sdělení Ministerstva zahraničních věcí pod č. 76/2004 Sb.], stanoví povinnost usnadnit nabývání státního občanství osobám, které po určitou dobu oprávněně a obvykle pobývaly na území před svým osmnáctým rokem. Ministerstvo nezdůvodnilo, proč má být přístup těchto mladých lidí k českému státnímu občanství složitější.

Stávající znění v sobě skrývá výkladové problémy. Podle ministerského výkladu nelze jazykový výklad (občanství lze nabyt do 21 let věku) překonat teleologickým či logickým výkladem (prohlášení stačí učinit do 21 let věku). Namísto návrhu úpravy stávajícího znění Ministerstvo vnitra bohužel zamýšlí celý § 35 vypustit. To však krom zhoršení dosavadního přístupu k občanství vybraným osobám může nepříznivě ovlivnit dodržování lhůty pro rozhodnutí Ministerstvem vnitra (viz obecnou připomínku).

Tato připomínka je zásadní.

3. K bodu 56 (§ 36)

Domnívám se, že návrh zužuje možnosti integrace dítěte do českého prostředí tam, kde by to bylo namístě. Podle návrhu by prohlášení činil pouze poručník nebo zařízení, do jehož péče soud dítě svěřil. Postavení dětí v péči zařízení je obdobné postavení dětí svěřených do péče jiné osoby nebo do péče dlouhodobých pěstounů (péče těchto osob však má přednost před ústavní výchovou). Domnívám se proto, že i děti svěřené do péče těmito osobám by měly mít možnost nabytí občanství prohlášením.

Prohlášení poručníka podléhá schválení soudu (podle § 934 odst. 1 občanského zákoníku). Ověřit, zda je prohlášení v souladu s nejlepším zájmem dítěte, je třeba i v případech, kdy návrh podává ředitel zařízení, pokud se zároveň nevyžaduje souhlas rodičů (ten z povahy věci nepřipadá v úvahu v případě poručníka). Prohlášení podávané ostatními pečujícími osobami (třetí osoby, dlouhodobí pěstouni) by rovněž mělo podléhat souhlasu soudu.

Navrhuji tedy zachovat nabytí občanství prohlášením podávaným vedle poručníka a ředitele zařízení také dalšími dlouhodobě pečujícími osobami (s výjimkou pěstounů na přechodnou dobu) a prohlášení učiněné ředitelem zařízení a těmito dalšími osobami podmínit souhlasem soudu.

Tato připomínka je zásadní.

4. K bodu 60 (§ 37a)

Nově se navrhuje zavedení podmínky trestní bezúhonnosti pro nabytí státního občanství prohlášením v případě osob,

- (1) které přede dnem nabytí účinnosti zákona č. 186/2013 Sb. pozbyly české nebo československé státní občanství (§ 31);

- (2) u nichž nebylo možné určit české nebo slovenské občanství při vzniku československé federace, ke dni zániku federace byly československými státními občany a nemají cizí státní občanství (§ 32);
- (3) kterým byl před více než 10 lety neoprávněně vydán doklad prokazující státní občanství (§ 34).

Nemám výhrady k novému zavedení podmínky trestní bezúhonnosti v případech osob, které by mohly nabýt české státní občanství podle § 31. Tato podmínka by však neměla být stanovena v případě osob podle § 32 a § 34. U § 32 se jedná o zcela výjimečné případy osob bez státního občanství. O osoby bez státního občanství se může jednat i v případě domnělých českých státních občanů podle § 34. Česká republika je vázána mezinárodními smlouvami, které ukládají případy bezdomovectví omezovat. Možnost nabýt české státní občanství prohlášením by proto v těchto výjimečných případech neměla být podmíněna trestní bezúhonností. V případě osob, na něž se vztahuje § 34, je třeba vzít v úvahu, že tím, kdo v minulosti chyboval, byl český nebo československý stát. K chybám (trestnímu odsouzení) dotyčných osob by proto Česká republika měla být benevolentní.

Tato připomínka je zásadní.

Brno 24. června 2019

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv